

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.8044487>

Accepted: 09.06.2023

Okul Müdürlerinin Ve Öğretmenlerin Yaşadıkları Etik İkilemlere İlişkin Algılarının Belirlenmesi

Determining The Perceptions Regarding The Ethical Dilemmas That School Principals and Teachers Endure

Mahmut ALTUNBULAK

Mahzemin İlkokulu

mahmutaltinbulak3838@outlook.com, Orcid: <https://0000-0003-0359-4564>

Tolga POLAT

Mahzemin İlkokulu

tolgapolat1905@gmail.com, Orcid: <https://0000-0002-2337-9071>

Öznur POLAT

Zekiye Has Ortaokulu

oznur-eker@hotmail.com, Orcid: <https://0000-0002-7187-8959>

Adil KAHRAMAN

Sırçalı Şehit İdris Öztürk İlkokulu

kahraman-40386-@hotmail.com, Orcid: <https://0009-0007-1604-156X>

Hüseyin ARISOY

Yapraklı İlkokulu

hsynarisoy@gmail.com, Orcid: <https://0009-0000-8075-7529>

Levent ÜNAL

Mehmet Sepici 60.Yıl Cumhuriyet İlkokulu

leventunal50@gmail.com, Orcid: <https://0000-0002-4538-4699>

Tufan MUCUK

Mehmet Sepici 60.Yıl Cumhuriyet İlkokulu

tufanmck@gmail.com, Orcid: <https://0009-0005-6692-2977>

Uğur EZGİN

Balıkesir Gönen Halk Eğitimi Merkezi Müdürlüğü

ugurezgin@hotmail.com, Orcid: <https://0009-0000-3280-5522>

İbrahim ŞENER

Ergenekon İlkokulu

ibrahimsener527@gmail.com, Orcid: <https://0000-0002-6883-0217>

Şentürk POLAT

Mümin Gençoğlu 1 İlkokulu
senturk65@hotmail.com, Orcid: [https:// 0009-0007-2671-0456](https://0009-0007-2671-0456)

Mehmet GENCER

Erkilet Atatürk İlkokulu
mgencer71@hotmail.com, Orcid: <https://0009-0007-6511-7735>

Ali ALDALI

Sancaktepe Şehit Fahrettin Livçalkan İlkokulu
alialdali@hotmail.com, Orcid: [https:// 0009-0003-6980-7101](https://0009-0003-6980-7101)

Kadir Baki NACAR

Karakaya İlkokulu
kadirbakinacar@gmail.com, Orcid: [https:// 0000-0003-0838-9148](https://0000-0003-0838-9148)

Dilek HAYMANA

Erenler İlkokulu
dlkhymna@gmail.com, Orcid: [https:// 0009-0002-7012-0369](https://0009-0002-7012-0369)

Yasin İlker YILDIZ

Gönen Ticaret Odası Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
yasin.ilker.yildiz@gmail.com, Orcid: [https:// 0009-0008-6854-7519](https://0009-0008-6854-7519)

Oğuzhan ERSOY

Yapraklı İlkokulu
ogzhnersy@hotmail.com, Orcid: <https://0000-0003-0838-9148>

Özet

Yapılan bu araştırmanın temel amacı, okul müdürlerinin ve öğretmenlerin karşılaştıkları etik ikilemleri, yaşanan etik ikilem durumlarına sebep olan durumların neler olduğunu ve bu etik ikilemlerle başa çıkmak için nasıl bir çözüm buldukları incelemektir. Yapılan araştırmada, nitel araştırma desenlerinden biri olan durum çalışması deseni kullanılmıştır. Yapılan bu araştırmada çalışma grubunu, 2021-2022 eğitim- öğretim yılında Kayseri ilinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı kurumlarda çalışan 5 okul müdürü ve 5 öğretmen oluşturmuştur. Yapılan araştırmanın verilerini elde ederken, dört açık uçlu sorudan oluşan bir görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığı ile toplanmış ve içerik analizi ile çözümlenmiştir. Çalışma sonucunda, okul müdürlerinin ve öğretmenlerin yaşadıkları etik ikilemlerin 7 kategori altında toplanmıştır: mesleği sorgulama, okul personelini koruma, adil bir değerlendirme, öğrenci merkezli olma çabası, öğrenciyi koruma, meslektaşlarının sorun yaşamasını engelleme ve velilerin müdahalesini dengeleme. Araştırmada okul müdürlerinin ve öğretmenlerin karşılaştıkları etik

ikilem durumlarının ve bu etik ikilem durumlarına karşı buldukları çözüm yollarının incelenmesiyle öğretmenliğin ve okul yöneticiliğinin yakından tanınarak, yapılacak olan araştırmalara ışık tutması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Okul Müdürleri, Öğretmenler, Etik İkilem.

Abstract

The main aim of this study is to analyse the ethical dilemmas that teachers and principals endure, the incidents and cases which causes such dilemmas and what kind of process they go through to deal with these ethical dilemmas. In the research, the case study design, which is one of the qualitative research designs, was used. The study group in this research consists of five teachers and five principals who work at the establishments of the Ministry of Education in Kayseri in the 2021-2022 academic year. The data of the research were obtained through an interview form consisting of four open-ended questions. The data were obtained through semi structured interviews and they were subjected to content analysis. As a result of the study, it was determined that the ethical dilemmas endured by teachers and school principals were collected under four categories: protecting the students, fair assessments, protecting the colleague, and managing the parent intervention. With this study, by examining the ethical dilemmas experienced by teachers and school principals and their reactions to dilemmas, It is aimed to get to know the school administration and the teaching profession closely.

129

Keywords: School Principals, Teachers, Ethical Dilemma.

1.GİRİŞ

Yapılan çalışmanın bu bölümünde araştırma konusunun problemine, alt problemlere, yapılan araştırmanın amaç ve önemine, sayılıtlara ve çalışmanın sınırlılıklarına yer verilmiştir. Çalışmada adı geçen tanımların hangi anlamlarda kullanıldığına, araştırma yöntemlerine detaylı olarak yer verilmiştir.

İkilem; kalınan iki durum arasından birini seçme işlemidir. Arada kalınan durumlar istenilen bir durum ve istenilmeyen bir durum olabilir. Fakat kişi arada kalınan bu iki durumdan birini seçer ve bu seçiminin sonucunu yaşar.

İkilem durumları küçük yaşlardan itibaren bizimledir. Çocukluk yaşlarımızda ikilemlerimiz alacağımız herhangi bir kararı seçmek vb. iken, yaşımızın büyümesiyle beraber çok daha büyük ve daha ciddi olan ikilem durumlarıyla karşılaşırız. Yaşamımızı, hatta inanç esaslarımızı bile cennet ve cehennem olguları üzerine kurarak yaşarız; Buradan da anlıyoruz ki ikilem durumları insanlar

için her an hayatımızda olmuştur ve var olacaktır. Asıl meseleyi buradan anlıyoruz ki, oluşan ikilemler arasından yaptığımız seçimleri ne gibi durumlara göre yapmış veya yapacak olduğumuzdur. Bütün insanlar için kabul edilmiş doğrulara göre mi yoksa ne şart olursa olsun kendi doğrularımıza göre mi kararlar almalıyız. Tam da burada etik ortaya çıkar. İmmanuel Kant'a (2007) göre; etiği anlayış felsefesi olarak görebiliriz, bizlerin anlayışları ilerde seçimlerimizin harekete dönüşmesine yardım edecektir. Etiğin varlığı kişisel düşünceden ziyade toplumu muhafaza etmeye yöneliktir. Çünkü hayatın değişmesiyle kişilerde gelişen fikir dünyası "bana göre" anlayışını var etmiştir. İçinde yaşadığımız hayatın belirli bir düzen ve daha sağlıklı bir ortam olabilmesi için yapmak zorunda olduğumuz seçimler etik niteliğe sahip olmalıdır. Etik, toplum içinde yaşayan tüm kişileri muhafaza etmeye yöneliktir. Etik, bütün insanlar için doğruyu, güzeli ve iyiyi istemektir. Birçok faktör karar verme sürecini etik olarak etkiler. Ay'a (2005) göre, var olduğumuz andan itibaren ailemiz, çevremiz, çevreden edinmiş olduğumuz kültürümüz, âdetimiz, geleneğimiz, ait olduğumuz din ve kişisel özelliklerimiz bu faktörlerden bazılarıdır. Hayata ailemizin yanında başlarız. Ailenin doğru, iyi, güzel, kötü vb. nitelikleri bizim etik algımıza şekil verir. Etiğin içinde yer alan iyi şeylere din çok büyük oranda tesir etmiştir. Kişilerin inanç esasları doğruyu, yanlışı, iyiyi, kötüyü göstermektedir. Bahsedilen bütün etkenler içerisinde yetişen kişi, seçtiklerinin son halini aklını kullanarak meydana getirir.

Etik kuralların uygulanabilmesi için en önemli faktör akıldır. Kişiler algulamalarını akılla yaparlar ve algıladıkları şeyler üzerine yorumlama yaparlar. Kohlberg, bilişsel kapasiteler kişilerin ahlaki evreleri saptadığını belirtmiştir (Arnold, 2000). Ahlakı üç döneme ayıran Kohlberg, çalışmalarını bu şekilde yapmıştır. Aklın kullanılması ve evrelerin geçiş süreci doğru orantılıdır. Gelenek sonrası seviye istenilen seviyedir. Çünkü kişiler bu seviyeye çıktığında ben ve biz olgularını daha iyi şekilde bir araya getirecektir. Sebepleri irdelerken kendine istediğin şeyleri bütün insanlar için de arzu edebilecek ve bu düzey etik kararların alındığı en doğru düzeydir. Ahlak ve etik kavramları anlam olarak aynı kabul edilerek kullanılmaktadır. Ancak etik, ahlak ve ahlaki davranışları içine alan daha geniş bir kavramdır (Cevizci, 2008a). Ahlak ve etik birbirinin yerine geçen kavramlardır. Etik kurallar, mevcut topluluğun birlikteliğini sağlar ve yapısal bir düzen içinde yaşamalarını sağlar (MKB, 1998). Toplumların tarihi ne kadar eskiye dayanıyorsa etik kuralların da tarihi o kadar eskiye dayanır. Etik ilkeler en eski zamanlarda genel bir çerçevede belirlenip yeterli olarak görülmüş olsa da, yaşadığımız zamanda, günümüzde gelişmekte olan dünyayla pek çok alanda gelişmekte olan hayat koşulları etik kuralların sporda, eğitimde, sağlıkta, siyasette ve sanatta gördüğümüz üzere daha özel alanlara uyarlanmasına sebep olmuştur. Çaba gösterdiğimiz alanlar mesleklerin oluşmasına temel oluşturmuştur. Kişiler tarafından her mesleği aynı derecede yapmak mümkün olmayabilir. Meslek seçimi yapılırken kişinin istekleri ön planda tutularak yapılmalıdır. Bu şekilde seçim yapan kişiler mutlu bir şekilde mesleklerini icra ederler. Etik kuralları içinde barındıran meslek toplum tarafından kabul görür (Aydın, 2002). Etik ilkeler mesleğin saygınlığını artırır. Toplum tarafından kabul görmeyen yanında kişilerin mesleğini huzur ve mutluluk içinde yapabilmesi için etik kurallar gereklidir. Çok eski tarihlerde de meslek etiği gerekli görülerek önlemler alınmıştır. Örneğin, Türk devletlerinde çeşitli isimler adı altında meslek etiğine büyük

önem verip uygulamalar yapan esnaf teşkilatları kurulmuştur. Bunlara ahilik ve lonca teşkilatını örnek verebiliriz. Teşkilatların belirlediği kurallara uymayan meslek sahiplerine ciddi cezalar verilmiştir. Teşkilatlar mesleki eğitimlerde vererek kalite arttırmak istemiştir. Bu teşkilatlar, eğitimin yanında yardıma muhtaç insanlara yardım etmiştir. Birçok kuruluş bugün bu misyonu devam ettirmektedir (Gözütok, 1999). Eğitim topluma yöne veren en kuvvetli unsurlardan biridir. Eğitimin etki alanı çok büyüktür. Kişilerin yaşamının her döneminde eğitim gereklidir. Dünya şartları sürekli geliştiği için eğitim ve öğretim sürekli devam etmektedir. Ailemiz ve çevremizden aldığımız eğitimle kültürümüzü ediniriz. Öğrendiğimiz her şey bize yaşamakta olduğumuz topluma karşı aidiyet duygusunu kazandırmaktadır. Toplumun içinde yer alan doğruları ve yanlışları beraberce o toplumun etik değerlerini meydana getirir. Eğitim istenilenlere vardırma sürecidir. Etik değerlerin gerekleri, buradaki istenilendir (Karataş, 2013). Öğretmenlerimiz aileden sonra toplumun istediklerine, etiğe yönlendiren en önemli kişidir. Toplum için en önemli mesleklerden biri olan öğretmenliğin saygınlığı çok yüksektir. Kişilerin ailelerinden sonra örnek aldıkları rol model öğretmenleridir. Etik kuralları öğrencilerine aşılama isteyen öğretmenlerin önce kendilerinin etik kuralları benimsemesi, hayatına yansıtması ve etik değerlere sahip olması gerekir (Aydın, 2003). Etik kuralları benimseyip meslek etiğine sahip olan öğretmenler; sınıf yönetiminde, öğrenci, veli ve meslektaş ilişkilerinde her zaman etik kurallar çerçevesinde hareket eder. Etik kurallar ve meslek etiği konusunda öğretmenin eksikliği varsa bu eksikliği gidermek için gayret sarf etmelidir. Öğrenciler günlerinin büyük bir kısmını okulda geçirdikleri için en çok etkilendikleri ve en çok gördükleri kişi öğretmenlerdir. Öğrencilerin yaşını ve birlikte geçirilen süreci de düşünürsek etkilenme çok normaldir. Bu sebepten dolayı öğretmenlerin etikle ilgili eksikliği varsa kapatmalı ve daha anlayışlı olmalıdır. Okul müdürünün ve öğretmenin etik kurallar ile ilgili eksiklikleri giderilse de bazı oluşan etik ikilem durumlarına okul müdürleri ve öğretmenler düşmektedirler. Bu noktadan yola çıkarak, yapılan araştırmanın konusunu okul müdürleri ve öğretmenlerin yaşamış oldukları etik ikilemler oluşturmaktadır.

Araştırmada problem cümlesi olarak “Okul müdürlerinin ve öğretmenlerin yaşadıkları etik ikilemlere ilişkin algıları nasıldır?” belirlenmiştir. Araştırmanın daha detaylı olarak ele alınması için aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır.

1. Okul müdürleri ve öğretmenlerin yaşadıkları etik ikilemler nelerdir?
2. Okul müdürleri ve öğretmenlerin yaşadıkları etik ikileme neden olan durumlar nelerdir?
3. Okul müdürleri ve öğretmenler yaşadıkları etik ikilemler karşısında nasıl kararlar vermektedir?

Yapılan araştırmanın amacı, okul müdürlerinin ve öğretmenlerin yaşamış oldukları etik ikilemlerin tespit edilmesidir.

Hayatımız boyunca yaptığımız ve yapacağımız seçimlerle hayatımıza şekil veririz. Bazen yaptığımız seçimler bizleri çok zorlayarak kararsızlığa iter. Bu durumlarda en doğru kararı vermek için çaba harcarız. Yaşadığımız toplumun etik ilkeler olarak kabul ettiklerini benimseyip seçim yaparken kullanmalıyız. Toplumdaki düzeni sağlamakta etik ilkeler önemlidir; çünkü amaçladığı şey insanları iyi ve güzel olan şeye yönlendirmektir. Yaşadığımız toplumda kişiler tarafından etik kurallar benimsenmişse hayatını sürdürmek çok daha basit olur; çünkü toplumdaki insanların arasında güvene dayalı iyi ilişkiler oluşmaktadır (Kuçuradi, 1996). Kişilerle doğrudan iletişim halinde olan mesleklerde etik ilkelerin benimsenmesi çok ama çok önemlidir. Öğretmenlik mesleği de bu mesleklerden birisidir. Öğretmen ve okul müdürlerinin karşılaştıkları yaş grubunun küçük olmasından kaynaklı olarak öğretmenler ve okul müdürleri için etik ilkeler çok önemli bir yere sahiptir. Öğretmenlerin hem nitelikli bir öğretim sunmaları beklenmektedir. Okul müdürlerinin iyi bir yönetici ve iyi bir idareci olmaları beklenmektedir. Fakat okul müdürleri ve öğretmenler zaman zaman ikilemlerle karşılaşmaktadırlar. Yapılan bu çalışma bu yönüyle, okul müdürü ve öğretmenlerin karşılaştıkları etik ikilem durumlarını inceleyip analiz ederek, toplumda çok önemli bir yere sahip olan bu mesleğin daha yakından tanınmasını sağlayacaktır. Yapılan araştırmaya katılan okul müdürleri ve öğretmenlerinin veri toplama aracında bulunan sorulara verdikleri yanıtlar gerçeği yansıtmaktadır. Yapılan araştırmaya katılan okul müdürleri ve öğretmenlerin görüşme formunda bulunan sorulara verdiği cevaplar güvenilir ve objektiftir.

Araştırmada çalışma grubunu oluşturan okul müdürleri ve öğretmenler Kayseri ilinde Millî Eğitim Bakanlığına bağlı kurumlarda görev yapmaktadır. Araştırma, Okul müdürlerinin ve öğretmenlerin yaşadıkları etik ikilemlere ilişkin algılarının belirlenmesine ilişkin görüşlerinin alındığı yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorular ile sınırlıdır.

Araştırmanın bu kısmında kuramsal çerçevesinden bahsedilmektedir. Konuyla alakalı olarak etik, ikilem, etik ikilem, meslek etiği, ahlak ile etik arasındaki ilişki ve etik ile eğitim arasından ilişki hakkında bilgi verilerek yapılan araştırmalardan bahsedilmektedir.

1.1. İkilem Ne Demektir?

İnsan doğarken ailesini seçemez ve dünyaya geldiğimiz coğrafya seçiminde bulunamayız, fakat hayatımıza zamanla yön verebiliriz. Hayatımıza yön verme yeteneklerimizi ailemiz ilk olarak kazandırır. Bizlerin gelişiminde ve değişiminde ailemizin sosyoekonomik durumu, eğitim durumu, yaşadığı çevre, kültür seviyesi gibi durumlar doğrudan etkili olduğu gibi dolaylı olarak da etkilidir. İnsanoğluna ailesi tarafından kazandırılan değerler aklın kullanılmasıyla beraber beynimizin süzgecinden geçer. Süzgeçte kalan şeyler insanı birey yapan öğedir. Kişilerin süzgecinde farklı farklı şeyler kalır. Bu kalan farklı şeyler insanın farklılıklarını oluşturur. Farklılıklarımız da insanların tek düze düşünmesini ve hareket etmesini engeller.

Tercihlerimizi yapmaya aklımızı kullanımı ile beraber başlarız. Hayatımızda yapmış olduğumuz

ve yapacağımız tercihler her zaman var olacaktır. Pişmanlık duyduğumuz seçimlerin olabileceği gibi iyi ki dediğimiz seçimlerde olabilir. Tercihler yaşamımızın bütünü oluşturur. Kararı kolay olmayan seçimlerle karşılaşabiliriz. Karşılaşılan durumda sonuca ulaşabilmek için bilgi toplanarak bu toplanan bilgiler ışığında yakın olan sonuç seçilerek davranışa dönüştürülmesidir (Sağır, 2006). Durumların bazıları içinden çıkılmaz bir hal alabilir. Bu kısımda ikilemler devreye girmektedir. İki durum arasında kalma haline ikilem denir. Dış dünyayla bağlantıya geçtiğimiz andan itibaren ikilemlerle yüzleşiriz. Basit ya da karmaşık olan ikilemleri farkında olmadan çözümleriz. Bireyler birbirinden farklı olduğu için çözümlenen sonuçlar birbirine benzemez.

1.2. Etik Ne Demektir?

Hayatımızda her geçen gün önem kazanan sözcüklerden olan etik sözcüğü ile ilgili kavramlar batı ülkelerinde ve ülkemizde ciddi bir şekilde değerlendirilmiştir (Aydın, 2006).

Türk Dil Kurumu'na ait Türkçe Sözlüğünde etik, "1. Töre bilimi. 2. Türlü meslek alanları arasında uyulması gereken veya kaçınılması gereken tüm davranışlardır. (<http://www.tdk.gov.tr/>) olarak ifade edilmiştir. Etik ansiklopedilerde, kişiler arasında doğru veya yanlışın, iyi veya kötünün muhtevasını araştıran bir felsefe dalı olarak isimlendirilir (Uluç, 2003). Yunanca bir sözcük olan "ethos" sözcüğünden türemiştir etik. "Ethos" kelimesi ise "adet", "gelenek" ya da "usul" manalarını taşımaktadır. "Ethics" kelimesi de "ethos" kelimesinden türemiştir. Kavram olarak olması istenen ve beklenenin gösterilerek ahlakın incelenmesi neticesinde oluşmuştur. (Aydın, 2006). İnsanların yapmış oldukları, geçmişten günümüze getirdikleri, adetsel şuuruları veya törenin getirdiği adetler manasında ifade edilmektedir (Atayman, 2005). Kendisiyle birlikte birçok kavramla karmaşık ve detaylı bölümlerde ayrıştığı için etiğin tanımını yapmak güçleşmektedir. Bu güçleşmeden dolayı etik kavramı düşünürler tarafından daha dikkatle ele alınmıştır (Bektaş ve Köseoğlu, 2007). Farklı anlamlarıyla karşılaştığımız bu kavramla ilgili bazı filozofların etiğe bakış açıları şu şekildedir. (Aktan, 1999):

- Konfüçyüs etiği. Konfüçyüs (İ.Ö. 551-479) etik kavramını, çalışma, gayret etme üzerinden açıklamıştır. Çalışmak ve gayret etmek mutluluğa, huzura giden yoldur diyerek ifade etmiştir.
- Sokrates etiği. Sokrates'e (İ.Ö. 469-399) göre insanlar yaşamlarını erdeme erişmek hedefinde belirlemelidir. Bu ifadede erdem erişmek bilgiye erişmektir. Bilgili ve erdemli kişinin davranışları doğrudur, bu doğrultu da doğru davranış sergileyerek mutlu olmak etiğin amacıdır.
- Eflatun etiği. Eflatun'a (İ.Ö. 427-347) göre etiğin kökeni iyi olan şeydir. Erdemli olan iyi insandır. Erdemli olan insanda zaten etik davranışlar sergiler.
- Aristo etiği. Aristo'ya (İ.Ö. 385-322) güzel, doğru ve iyi davranışlar etik davranışlardır. Fakat kişiler için mümkün olmayan durum ortak bir iyiden söz edilmesidir. Çünkü insanların iyiyi,

doğruyu algılama şekilleri birbirinden ayrıdır. Bu nedenden dolayı etik davranışlardan iyi olanlar deneme yanılma yöntemiyle tespit edilmelidir. Etik, şu üç yaklaşımla (“ödeve dayalı teori”, “sonuç odaklı/yararcı/faydacı teori” ve “erdem teorisi” ile) ifade edilmektedir (Warburton, 2000).

- **Ödeve Dayalı Teori:** Bu teorinin temel aldığı etikler, Hristiyan ve Kant etiğidir. Hristiyan etiği, yaratının belirlemiş olduğu kurallardan meydana gelen etikdir (Voltaire, 2011). Kant ise etik davranışın niyetine bakar. Kant’a göre eylemin sonucunun önemi yoktur; yapılan şey insanın çıkarınayken karşısındakine burada etikten bahsedemeyiz. Ödeve dayalı teori, yaratının yapılmasını doğru gördüklerinin niyeti iyi olarak davranışa yansımaları olarak açıklanabilir (Warburton, 2000).

- **Sonuç-Odaklı/Yararcı/ Teori:** Yararcı teorinin temelini faydacılık felsefesi oluşturmaktadır. Eylemin sonucu iyiyse eylemi etik olarak kabul ederiz; ama sonucu kötüyse niyetin iyi olmasının anlamı yoktur çünkü eylem etik olmaktan uzaktır. Yararcılığın ileri geleni J. S. Mill olarak bilinir; yararcılar, etik kurallarını belirlerken insanlar için doğru, güzel ve iyi olanı, düşünürler (Bolay, 2010).

- **Erdem Teorisi.** Mutluluğa ulaşmak bu teoride hedef olandır. Erdemli bir yaşam süren insan mutluluğa ulaşır (Warburton, 2000). Filozofların bazıları etik ile alakalı olan kuramları, “uygulamalı etik”, “normatif etik” ve “meta etik” diye üç farklı kuramsal bakış açısı ile ifade etmişlerdir (Cevizci, 2008a; Karataş, 2008).

Etik durumlar karşısında bakış açımızı bütünsel olarak ortaya koymak için kuramların birçoğunu dikkate almalıyız (Aydın, 2006). Etik kuramlara ait bakış açıları aşağıda yer alan şekillerde ifade edilebilir:

• **Uygulamalı Etik**

1960’lı yılların sonunda ortaya çıkan uygulamalı etik, özel alanlar için oluşmuştur. Bahsedilen özel alanlarda etik kriter belirlenerek bu kriterleri uygulamayı esas almıştır (Aydın, 2006). Özel alanların kapsamında, eğitim etiği, mühendislik etiği, iş etiği ve bilişim etiği gibi konular bulunur. Çünkü teknoloji ve teknolojinin getirdiği iş ve insan ilişkileri uygulamalı etiğin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu nedenden dolayı meslek etiğinde konu edilen kuram uygulamalı etikdir (Kuçuradi, 2000).

• **Normatif Etik**

Yaşamımıza yön veren kuralların bütünü normatif etikdir (Cevizci, 2008a). Normatif etiğin üzerinde durduğu insanın yaşamı boyunca neleri yapıp yapmayacağıdır (Savran, 2007). Kişilerin aldığı kararlara bu etik kuramı rehberlik eder. Bu nedenle de insanların yaşamlarını düzenlemeye

yönelik bir yönü de vardır. Bu kuram kişi için en iyi olanı ister ve en iyi olana yönlendirir (Pieper, 1999). Immanuel Kant, N. Hartmann ve M. Scheler bu etik kuramının ileri gelenlerindedir. Bu kuram vakit ve mekândan bağımsız yalnızca kişi için olması gerekenin en iyisine dikkat çeker (Ülken, 2001).

• Meta Etik

Etiğin özüyle ilgilenen kuramdır (Kavi ve Koçak, 2011). Bu kuramın temelinde analiz olduğu için bir diğer adı da analitik etikdir (Cevizci, 1996). Bu etik kuramı normatif etikle birlikte belirlenen kuralların ne anlama geldiğini, ahlaki olan terimleri inceler (Resnik, 2004). Başka bir deyişle kullanılmakta olan dil ile belirlenen normatif kuralların birbiri ile olan ilişkilerini analiz eder. Kişiler meta etiği benimsemiş ise ilk olarak kazandıkları etik ilkelerin ne manaya geldiğini açıkça belirtmelidir (Gürler, 2007). Felsefeciler bu sebeplerden ötürü etiğin bütün hatlarıyla anlaşılır olması için etiğin kavram olarak açıklanmasının önemi üzerinde durmuşlardır.

1.3. Etik İkilem Ne Demektir?

Etik, toplum tarafından kabul edilmiş davranışlardır. Başka deyişle, bir toplumda doğru-yanlış olan nedir, neleri iyi neleri kötü kabul ederiz, neleri yararlı kabul ederiz, neleri zararlı olarak tespit edip kabul etmeyiz, vb. bütününe etikdir diyebiliriz (Engel vd., 1995). Doğru ve yanlış kıstaslar etiğin temelinde vardır (Gözütok, 1999; Kamu Görevlileri Etik Kurulu, 2012; Obuz, 2009; Pelit ve Güçer, 2006). Yapılan davranışın etik olup olmadığının belirlenebilmesinin tespiti, bu kıstaslar ışığında verilir. Davranışlardan doğru olanlar etik kabul edilirken davranışlardan yanlış olanları etik olarak kabul edilmez. Etik ikilemleri; arasında kaldığımız istenen veya istenmeyen durumlardan bir tanesini tercih etme halidir. Kişileri karar almada çok zorda bırakan durumlardır etik ikilemler. Çünkü ortadaki iki durum da istenmiyor veya iki durum da isteniyordur. En doğru olan en çok arzu edilen olan veya en çok istenmeyen olan hangisiyse, ona göre mevcut olan durumlardan biri seçilir. Seçeneklerden daha baskın olanı seçmek demek seçimin yapılmasıdır. Sonrasında diğer seçeneklerin doğruluğunun ve yanlışlığının sorgulanması uygun değildir. Burada sorgulanacak olan durum bize göre etik değerlere uygun olan hangisiydi ve o uygun olan seçildi mi olmalıdır (Tosun, 2005). Seçenektekinden hangisi bizim bakış açımıza göre etikti, bunu anlamak için aşağıda yer alan sualleri sormalıyız (Rossy, 2011): 1. Yaptığın davranışın yanlış olduğunu bilerek mi yaptın? Bilerek yaptığın bu davranışı sakladın mı? 2. Vicdanını rahatsız eden etik olana uygun davranmaman mı? Yoksa bu etik olmayan davranışın ortaya çıktığı için mi rahatsızsın? 3. Etik olmayan davranışının sonuçlarına katlanmaya hazır mısın? Bu suallere kendi iç dünyanda vereceğimiz yanıtlar davranışlarımızın etik kurallara uygun olup olmadığını net bir şekilde ortaya çıkaracaktır. İçten yanıtlarımız için ise, bizim biz olmamızı sağlayan her şey (ailemiz, etrafımız, yaşayış biçimimiz, dini inanışlarımız, vb. özellikler) etkili olacaktır (Ay, 2005). Etik kuralların belirlenmesinden daha önemi olan kişinin seçenekler arasından etik olana karar vererek uygulamasıdır. Etik konusunda kişilere karar aşamasında yardımcı olmak için birçok çalışma

hazırlanmıştır. Örneğin, Lamberton ve Minor (1995; akt., Aydın, 2006) geliştirdikleri bir teste göre, karşılaşılan duruma etik karar verme işleminden önce aşağıdaki sorulara yanıt verilmelidir:

- Davranışın doğru olarak değerlendirilebilir mi?
- Davranış adil olarak değerlendirilebilir mi?
- Yaptığın bu davranıştan ötürü zarar gören varsa nu kimdir?
- Yaptığın davranışın sebep olmasıyla gazetelerin manşetinde yer alman seni rahat hissettirir miydi?
- Bu yaptığını ailene ve çocuğuna söyler miydin?
- Bu olay sence nasıl kokmaktadır?

Küreselleşmekte olan dünyada çeşitli kültürlerin bulunması ve herkesin etik olarak iyi olanı, doğru olanı, etik ilkelerin ve boyutlarının yeniden değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır (Şahin, 2005). Vakit geçtikçe yaşamımıza birçok veri girişi olmuştur. Veriler sabit olarak kalmadığı için etik ilkelerin sabit kalmasından söz edilemez. Kişilerin durumları algılamasından dolayı doğrular ve yanlışlar çeşitlilik göstermesinden dolayı ortak paydada buluşturulmak için çaba harcanır. Etik ilkeler ortak paydayı tespit eder. Toplumda oluşan etik ilkelerini de o toplumda mensuplarının değişime ve güncellemeye tabi tutması olasılıklıdır. Etik ilkelerde nasıl değişim oluyorsa toplumun yapısında da aynı oranda değişim olur.

1.4. Ahlak ve Etik Arasındaki İlişki Nasıldır?

Püsküllüoğlu'nun (2007, s. 32) Türkçe Sözlüğünde ahlak kavramı, "İnsanın doğuştan getirdiği ya da sonradan elde ettiği bir takım davranış ve tutumların tümü", "kişinin huyu olarak bilinen özellikleri" ve "kişilerin toplumda uymak zorunda kaldıkları davranış biçimleri ve kuralları" olarak açıklanmaktadır. Kohlberg'e göre ise ahlak düşünerek karar almayı ve alınan karar sonrasında harekete geçmeyi kapsayan bilişsel bir yapıdır. Akıl ve aklımızın kullanımı ahlak için zorunludur. Kişilerin ahlaki seviyelerinin belirleyicisi aklının yürütme kapasitesidir. Akıl yürüten kişinin etrafında meydana gelen olaylara verdiği anlamlarla ve kazandığı deneyimlerle bir sonraki olgunluk seviyesine çıkar (Arnold, 2000). Kant'ın bahsettiği ahlak anlayışında ise icra edilen hareketin neticeleri yerine, icra edilen hareketin niyeti önemlidir. Yapmış olduğumuz harekette kendi çıkarlarımızı temelse burada ahlak aramak yanlış olur. Kant, insanlar bencillikten vazgeçebilirse, bütün insanların ahlaklı olarak yaşam süreceğini belirtmiştir. Kant niyetlerimize maksim adını vermiştir; Kant'a göre niyetlerimiz (maksimlerimiz) sadece bizi değil, bütün insanları korur özellikte olmalıdır (Warburton, 2000). Atalarımız, İmmanuel Kant'ın ifadesini

“kendine yapılmasını istemediğini başkalarına da yapma” cümlesiyle destekler bir ifade kullanmışlardır. Ahlak, bugün ortaya çıkmış bir kavram asla değildir. Ahlak, insanoğlunun yaratılışından beri vardır ve hayatımızın her evresinde yer alır. Ahlak kavramının yanıtı uzun yıllardır araştırılan bir sorudur. Ahlak nedir? Sualiyile doğmuş olan ahlak felsefesi ile ilgili çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Örneğin, Bolay (2010, s. 210) ahlak felsefesiyle alakalı “Ahlaki olan yaşam biçimi ile alakalı sistemli bir biçimde düşünme ve araştırmadır.” şeklinde tanımda bulunmuştur. Birden fazla olan ahlak kavramına karşılık etik tek olmuştur (Günay, 2004). Platon, Aristoteles, Farabi ve Sokrates gibi filozoflar ahlaki davranışın hedefini “mutluluk”, Aristippos ve Epikürüs “haz alma”, Kant “ödev bilinci”, Stuart Mill ise “fayda” kavramlarıyla ifade etmişlerdir (Bolay, 2010). Bu isimler, ahlak felsefesi ile alakalı olan birçok soruyla ilgilenmişlerdir. Örneğin:

- Ahlaki eylem yaparken insan özgür müdür?
- Ahlaki olan eylemde ne amaçlanmaktadır?
- Davranışı değerli ya da değersiz kılan nedir?
- Evrensel ahlak yasasından söz edebilir miyiz?
- Doğru-yanlış nedir?

Felsefe dalının eski kavramlarından olan etik ile alakalı birçok tanım bulunmaktadır. Kant (2007) etiği, zihniyet felsefesi olarak ifade etmiştir. Çünkü davranışlarımızın ilkelerini meydana getiren etik; zihniyet davranışlarımızın hareketle birleşmiş halidir. Etik böyle değerlendirmeye tabi tutulduğunda, neyi, ne şekilde yapmalıyım suallerini inceleyen disiplindir. Ahlaklılığı temele indirgeyen etik, ahlaki eylemlerin sebeplerini ve sonuçlarını irdeleyen, ahlak üzerine kapsamlı bir düşünme uygulayan felsefe disiplini olarak ifade edilebilir (Cevizci, 2008a). Toplum tarafından ortaya atılır etik. O toplumda etik, doğrunun ve yanlışın, iyinin ve kötünün standart tanımı olarak ifade edilir (Engel vd., 1995). Toplumda yaşayan herkesten belirlenen kurallara uymaları temenni edilir ve bu şekilde toplumun düzeni sağlanır. Farklı tanımlar da yapılmıştır etik kavramı için. Etik, ahlaksal davranışın temelini araştıran bilim, kişinin toplumda sürdürdüğü yaşamındaki ve kişisel olan ahlaksal davranışları ile alakalı problemleri ele alarak inceleyen bir felsefe dalıdır (Akarsu, 1998). Etik, bir kültür, bir toplum veya grubun türlü etkileşimlerle kabul edilmiş davranış biçimleri olarak da açıklanabilir (Gözütok, 1999) Etik ve ahlak zaman zaman birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Etiğin bir ahlak felsefesi oluşu ve etik kavramının araştırma konularından birinin ahlak oluşu birbirlerinin yerine kullanılmasının nedenleridir (Pehlivan-Aydın, 2001). Hâlbuki kişiler tarafından istendik olan davranışların uygulamaya konulması için ahlak, ahlakın felsefi bölümünde ise etik kavramının kullanılması uygundur (Yaran, 2010). Toplumların getirmiş olduğu kültürel değerlerden oluşan doğru ve yanlışları, belirlenmiş olan doğru ve yanlışla göre davranmayı lüzum görürken; etik ise ahlakın sonucunda oluşan düşüncelerin ne anlattığını açıklar. Bu sebeplerden

ötürü ahlakın felsefi tarafını etik meydana getirir (Kale, 2009).

Sözcük kökenlerinde birbirine benzeyen etik ve ahlak, felsefenin yüklediği anlam bakımından birbirlerinden ayrılırlar. Örneğin, Delius (1997, s. 335) etik ile ahlakın farkını şu şekilde açıklamıştır:

“Etik ve ahlak kelimeleri arasında günlük yaşamda kullanılan dildeki çok anlamlılığa rağmen, iki kavramı birbirlerinden ayırmak için bir kıstas bulunmaktadır. Ahlak tarihsel ve olgusal olarak yaşanan bir kavramken, etik ise bu olguya yönelen felsefenin ismidir. Bu sebeple, günlük hayatta kullanılan dilde alışkanlık ile alakalı bir ahlaksal problemden söz edildiğinde, gerçekte bunu etiğe ait bir problem, etik bir problem olarak algılamak gerekir. Fakat etimolojik tarafından bakıldığında hem etik hem de ahlak, gelenek, töre, alışkanlık, vb. manalara sahiptir. Bu sebepten dolayı, örneğin Hartman, ahlakların çok olmasına rağmen etik tektir demiştir. Burada ifade edilen şey, etiğin tek olması ve etiğin vazifesi, herhangi alanda bir ahlak geliştirerek ve bu ahlaka uygun davranılmasını nasihat etmek değil, aksine, ahlaksal ilişkilerin niteliği üzerine genel bir görüş ortaya çıkarmaktır.”

Ahlak; toplulukların ya da insanların doğru, yanlış, iyi ya da kötünün ne olduğu ile alakalı standartları diye açıklanabilir (Velasquez, 2002). Bizlere sunulan ahlaki standartları, sosyal yaşamı bizlere öğreten ailemizden, yaşadığımız çevreden ve sahip olduğumuz arkadaşlıklardan sağlarız. Bir diğer taraftan, insanoğlunun birlikte yaşamaya başlamasıyla ortaya çıkmıştır etik. Farklı temellerden oluşsa da etik kurallar her toplumda mevcuttur. Belirlenen etik kurallar ışığında toplumun içinde yaşayan bireylerin neleri yapıp, neleri yapmayacağı belirlenerek düzen sağlanır. Sağlanan düzen yalnızca insanlar arasındaki huzurda ve mutlulukta artış yapmaz; aynı zamanda kurulmuş olan düzenin işleyişinde ve verimliliğinde artış yapar. Bu şekilde toplumdaki tüm bireyler için fayda sağlanır (MKB, 1998). Çünkü oluşturulan etik kurallar bir kişi ve bir gruba göre değil, bütün insanları hedeflemektedir.

1.5. Meslek Etiği Ne Demektir?

Meslek etiğini açıklamadan önce mesleğin ne olduğunun açıklanması gerekir. Meslek, “bireysel ve toplumsal yaşam için zorunlu bir iş bölümü ve temel gereksinimleri karşılama ile ilgili bir uğraş alanıdır” (Alkan, 2000, s. 197). Meslek, insanın içinde yaşadığı topluma faydalı olarak yaşamını sürdürdüğü kaynaktır. Bahsedilen kaynak ile hem kendinin ihtiyaçları karşılanır hem de içinde yaşadığı toplumun ihtiyaçları karşılanır (Pelit ve Güçer, 2006). İnsanların hayatı için lüzumlu olan hizmet alanlarını karşılar. Mesleğin tanımı yapılırken meslekler için gerekli olan bilgi ve beceri kadar mesleğin ilkeleri ile değerinin de tanımının yapılması gerekir (Aydın, 2010). Meslek, sosyal hayatımızın tam ortasında olduğu için kişilerin hayatımızdaki yerlerini saptamamızdaki ölçütlerinden biridir (İzveren, 1980). Gelişimi normal olan çocuklarımızı ilerde iyi bir meslek edinsinler diye okula yollarız. Gelecekteki meslekleri ile kendilerini güvence altına almalarını temenni ederiz. Meslek, evlatlarımızın kimliği olurken kendine ve topluma sağladığı yarar hissini

yaşamasını sağlar (Kuzgun, 2000). Her çocuğun farklı olduğunu düşünürsek her çocuktan aynı mesleği edinmesini, aynı işi yapması beklentisine girmemeliyiz. Yetenek ve ilgilerine göre, hangi alanda başarı gösteriyorsa o doğrultuda yönlendirmeliyiz. Yetenek ve ilgilerine göre meslek seçen kişiler, mesleklerini diğer insanlara göre daha iyi ve daha verimli icra etmiş olacaklardır. Mesleklerin, daha verimli bir şekilde yapılmasıyla meslekleşme süreci de başlamıştır (Aydın, 2006). Sahip olduğumuz mesleklerin toplum tarafından kabul edilebilir olması için o mesleği icra edenlerin, mesleğin gerekli kıldığı etik kurallara uymalıdır. Meslek etiğine uygun bir şekilde davranmak yapılan mesleğin saygınlıkla yürütülmesini sağlar (Çukacı, 2006). Meslek etiği, kişilere iyi olanla ilgilenmez, o meslekteki kişilerin işlerini nasıl icra ederlerse iyi olacağını yanıtını arar (Tepe, 1997). Meslek etiği meslek grupları için bu yanıtları etik ilkeler şeklinde ortaya çıkarmıştır (Ayboğa, 2003). Ortaya çıkan etik ilkeler mesleğin içinde olan bütün bireyler için nerde ve nasıl olursa olsun ortak yol belirler (Kaya ve Azaltun, 2005).

Zamanla mesleklerde ortaya çıkan sorunların fazlalaşması, düzeni sağlama arzusu ve genel kurallar belirleme arzusu meslek etiğini ortaya çıkarmıştır (Tepe, 2009). Belirli bir meslek mensuplarını ve mesleğe üye olanları muhafaza etmek için belirlenen sınırlara meslek etiği denir (Aydın, 2002). Etik ilkeler, mesleğin düşünce sisteminden ve ruhundan etkilendiği için bizlerin meslekle ilgili bilgiler edinmemizi sağlar (Kuçuradi, 1988). Tarihte bu ifadeyi destekler nitelikte olan birçok örnekle karşılarız. Örneğin, Selçuklu medeniyetinin en önemli ve en temel öğelerinden ahilik teşkilatı bunlardan bir tanesidir. Ahilik teşkilatı, 13. yüzyılda Anadolu'da yaşayan Türklerin, sanatkâr ve esnafların birliğini, çalışma ilkeleri ve usullerini meydana getiren bir teşkilattır. Ahilik teşkilatından olan sanatkâr ve esnafların uymak zorunda oldukları kurallar bulunmaktadır. Belirlenen kurallara uyulmadığı takdirde ceza işlemi uygulanmıştır. Uygulanan cezalarla bu örgütün gücü artırılarak yıllarca süregelmesi sağlanmıştır.

Mesleğe mensup olan bireylerin meslek etik ilkelerini sahiplenmesi ilkelerin yaşamasını sağlar. Meslek etik ilkelerinin temelleri, ilk olarak meslek eğitimini veren kurumlarda oluşturulmalıdır (Gözütok, 1999). Mesleklerin temellerinin sağlam olması demek, meslek etik ilkelerinin de sağlam olması demektir. Bu sayede toplumdaki bireyler tarafından da kabul edilir (Durkheim, 1986). Günümüzde gelişen teknoloji dünya üzerinde yeni meslek grupları ortaya çıkarmıştır. Ortaya çıkan meslek grupları da birden fazla meslek etiği ortaya çıkarmıştır. Eğitim etiği, tıp etiği, işletme etiği ve hukuk etiği gibi bunlardan bazılarıdır.

1.6. Etik ve Eğitim Arasındaki İlişki Nasıldır?

İnsan dünyaya geldiğinde eğitime açık haldedir ve bu insanın yaradılışında vardır. Bu sebepten dolayı insan için eğitim kaçınılmazdır. Hayatımızın her safhasında eğitim yer almaktadır. İnsanın doğduğu andan öldüğü zamana kadar eğitim sürer. İnsanın kalıtsal olarak getirdiği yatkınlığıyla birlikte hem kendisine verilen eğitime rıza gösterir hem de bu eğitimle yeni gelişmelere açık hale gelir (Başaran, 1994). Eğitimin, kişiye içinde bulunduğu toplumda bir kimlik edindirdiği ve

toplumunun bir parçası haline getirdiği için eğitimin toplumsal ve sosyal bir tarafı vardır (Bilhan, 1991).

Kişinin eğitime açık olması demek, yenileşmeye, gelişmeye ve bulunduğu topluma da ayak uydurması demektir. Bireyin bu uyumu hem bireyin kendini hem de toplumunun gerçekleştirmesine yarar sağlar. Toplumda ki hayatın devam etmesi için gerekli olan nitelikli insan gücü eğitim ile kazandırılır. Bireyin aldığı eğitimin miktarı fazla ise bireyin üretkenliği de buna bağlı olarak artış gösterecektir. Ülke gelişimi için doğrudan katkı sağlayan en önemli unsur üreten insandır (Çakmak, 2008). Eğitim, insanların belli bir amaç için yetiştirilmesidir (Değirmencioğlu, 1997). En geniş tanımıyla eğitim, zamanla davranış değiştirme sürecidir. Kişilerin bilgileri, davranışları, amaçları, ahlak ölçüleri ve tutumları eğitim yoluyla değişir (Varış, 1981). Ertürk (1974, s. 12) eğitimi, “bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme süreci olarak tanımlamıştır.” Demirel’e (1999, s. 5) göre ise eğitim, “bireyde kendi yaşantısı ve kasıtlı kültürlenme yoluyla istenilen davranış değişikliğini meydana getirme sürecidir.” Benzer biçimde, Aydın’a (2012, s. 170) göre ise eğitim, “bireylere kendi yaşantıları yoluyla istendik davranışları kazandırma süreci” olarak açıklanır.

Eğitimin var olma sebebi, bireyin kendi yaşantılarıyla elde edeceği bilgi ve becerileri daha az zamanda bireye kazandırmaktır. Buradan baktığımızda eğitim, geçmişte yaşamış nesillerin edindiği birikimlerin kişiye aktarılması için gerekliliği olan faaliyettir (Başaran, 1994). Bu şekilde nesillerin arasında kültür aktarımı ve paylaşımı gerçekleştirilmiş olur. Bireyin topluma karşı aidiyet duygusunun gelişmesi için kültürünü özümsemelidir. Bireye eğitim yoluyla verilen kültürü sorgulamadan kabul etmeyip kendi yaşantısını ve aklını kullanarak yaptığı çözümlerle de sahip olduğu kültürün gelişimine katkıda bulunur.

Kişilerin gelişim göstermesinde temel alınan iki nokta olduğunu vurgulamıştır Vygotsky. İlk olarak durumdan kurtulmak için kişinin yaşantılarını ve aklını kullanması, ikinci olarak ise kişilerin bir rehber nezaretinde yapılan yönlendirmelerle başka kişilerle ilişki içinde bulunduğu durum ile alakalı çıkarımlarda bulunmasıdır. Yapılan bazı araştırmalarda bu iki nokta temel alınmıştır. Rehber nezaretinde yapılan yönlendirmelerle ve başka kişilerle etkileşimde bulunarak sorun çözen kişiler, diğer kişilere göre zihinsel potansiyellerini daha verimli ve etkin kullanmıştır. Bu sonuç bize göstermektedir ki eğitim büyük fark yaratmaktadır (Senemoğlu, 1994).

Durkheim, eğitimi “insanın üzerinde toplumsal hayatın bıraktığı etki”; Kant “kişinin her alanda yetkinleştirilmesi”, J. S. Mill ise “kişinin çevresinin ve şahsının mutluluğuna sebep olan etken” olarak nitelendirmiştir (Tezcan, 1984; Ayaç, 1992). Ülkemizde eğitim kelimesi talim (yetiştirme), terbiye (edep kazandırma) ve tedrisat (öğretim yapma) gibi kelimelerle ifade edilmiştir (Başaran, 1984; Doğan, 1996).

Etik ve eğitim kavramları barındırdıkları anlam çıktıklarına göre birbirine geçmiş şekildedirler.

Eğitim kişinin davranışlarını istendik bir şekilde değiştirme işlemiyken, istendik bölümü etiği karşılar. İstendik bölümü etik ile alakalı sorularla oluşturulur. Yarar sağlayan nedir? Doğru olan nedir? İstenilen iyi nedir? Sorularının yanıtıyla etik ilgilenir. Örneğin, ilkçağ filozoflarından Sokrates; eğitim ve etiğin birbiri ile iç içe geçtiğini ve eğitim anlayışımıza yön verenin etik olduğunu belirtmiştir (Pieper, 1999). Kişinin kendinin farkına varmasının etik değerleri için öğrenilen ilk adım olduğunu belirtir Sokrates. Kişi kendini tanırsa, nerede ne yapacağı ile ilgili suallere verdiği yanıtlarla etik değerlerini göstermiş olur. Eğitimlere karar vermede etik kişileri yönlendirir. Bu şekilde kişilerin eğitimlerinin dolaylı yoldan etik değerlerini gösterir. Bununla birlikte kişilerin etik değerlerini meydana getirmek için gösterilen gayret kendilerini tanımalarına yarar sağlar. Bu bakımdan yorumladığımızda, kendimizi tanımada etik önemli bir yerdedir (Ergüden, 2003).

İlk eğitimimizi aldığımız, kültürümüzü ve çevremizi ilk tanıdığımız yerdir ailemiz. Aile, öğrenme içgüdüsüyle dünyaya gelen bireyi yönlendirmelerle eğitmeye başlamalıdır. Bebeklik dönemi kişi için kritik derecede önemlidir. Verilecek olan eğitim bu sebepten dolayı bir plan çerçevesinde verilmelidir (Arı, 2003). Dünyaya gelen kişi belli başlı etik kurallar yüklenerek gelmiştir. Doğumdan sonra ailede başlar etik kuralların eğitimi. Kişilerin eğitiminde aileler, esas olarak güzel olanı, iyiyi ve doğruyu ele alırlar. Etik eğitimin içeriğini meydana getirmektedir. Eğitimin bu şekilde verilmesiyle hedeflenen, kişilerin belli bir olgunluk düzeyine erişmeleridir (Haynes, 2002; Özlem, 19 2004). Toplum tarafından kabul gören bir kişiliği olan insanlar etik kurallarla eğitim görmüş olup aldığı eğitim ile kişilik gelişimi de olumlu bir şekilde etkilenmiştir.

1.7. Etik ile Öğretmenlikle Alakası Nasıldır?

Eğitim, “bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme süreci” (Ertürk, 1974, s. 12) olarak açıklanmaktadır. Bu açıklamada önemli olan ve etiğin merkezi “istendik davranış”, etikle eğitimin kesiştiği noktadır (Aydın, 2012; Karataş, 2013). Davranışları istendik olan kişi, toplumda bir yer edinerek etki bırakır. Toplumunu etkileyen önemli unsur eğitimidir ve eğitimin içinde etik, çok ama çok önemli bir öğedir (İlgaz ve Bilgili, 2006). Görev ve sorumluluğu eğitim olan öğretmen ve okul müdürleri için etik alternatifsiz bir faktördür (Koç, 2010). Öğretimle ilgilenen öğretmen bunun yanında hem öğrenciler için rol model olması hem de verdiği eğitim sebebiyle eğitimcinin etik değerlerinin olması önemli bir unsurdur (Aydın, 2003). Şentürk (2009, s. 27) öğretmenlik meslek etiğini “Mesleğini yaparken öğretmenin, çevresi öğrenciler, meslektaşları ve toplum ile ilişkilerinde yerine getirilmesi zorunlu olan sorumluluklar ve ilkeler bütünü” olarak ifade etmiştir. Meslek yaşantısına meslek etiğini empoze eden öğretmenler, yetiştirmiş oldukları bireylerle toplumun sağlam bir temelini olmasına katkı sağlarlar. (Karataş, 2013). Amerikan NEA (National Education Association) tarafından Temmuz 1929 tarihinde yazılı hale getirilen Meslek Etik Kodları, 1975 yılında son halini alarak mesleğe yönelik ve öğrencilere yönelik olarak iki başlıktan meydana gelmektedir (NEA, 2011; Yaman, 2004):

Öğrenciler ile İlgili Mesleki Etik Kurallar. Öğretmen:

1. Öğrenciyi, bağımsız düşünce ve davranışlarından dolayı öğrenme sürecinden kabul görmeyen sebeplerden dolayı alıkoymaz.
2. Öğrencilerinden bakış açısı farklı olanların görüşmeye yönelik isteklerini reddedemez.
3. Öğrencinin gelişim sürecine fayda sağlayacak bilgi ve belgeleri saklayamaz.
4. Öğrencilerine güvenilir ve sağlıklı bir öğrenim alanı sağlar.
5. Öğrencileri aşağılayacak ve küçük düşürücü hareketlerden uzak durur.
6. Öğrencilerle ilgili konularda taraf tutmaz, objektif kararlar verir.
7. Kişisel çıkarları uğruna mesleğinin üstünlüğünü kullanamaz.
8. Yasal bir zorunluluk olmadığı müddetçe öğrencileri ile ilgili gizli bilgileri açıklamaz.

Mesleği ile İlgili Mesleki Etik Kurallar. Öğretmen:

1. Bilerek ve isteyerek yanıltıcı açıklamalarda bulunmaz ya da belgede sahtecilik yapmaz.
2. Mesleki konularda yanlış açıklamalarda ve ifadelerde bulunmaz.
3. Niteliği olmadığı belli olan bireylerin ya da saygı duyulmayan kişilerin mesleğe alınmasına yardımcı olmaz.
4. İşe girmek isteyen birisinin meslekle ilgili yetkinliği ile ilgili yanıltan açıklamalar yapmaz.
5. Öğretmenlik mesleğinden olmayan birisinin bu mesleği icra etmesine yardımcı olmaz.
6. Yasal zorunluluğu olmadığı müddetçe meslektaşları ile ilgili gizli bilgileri kimseyle paylaşmaz.
7. Meslektaşları ile ilgili iyi ya da kötü niyetle ne olursa olsun zarar verici ifadelerde bulunmaz.
8. Yasal zorunluluğu olmadığı müddetçe meslek gereği öğrendiği sırları açıklamaz.

2. YÖNTEM

Yapılan araştırmanın bu bölümünde araştırmanın yöntemi ile ilgili olan modeli, deseni, çalışma grubu, veri toplama aracı, verilerin elde edilme süreci ile araştırma verilerinin analizi hakkında bilgiler verilecektir.

2.1 Araştırmanın Modeli

Araştırmada okul müdürleri ve öğretmenlerin yaşadıkları etik ikilemlere karşı algılarının belirlenmesi ile ilgili görüşleri nitel araştırma yöntemi ile incelenecektir. Son dönemlerde yapılan araştırmalar incelendiğinde sosyal bilimlere kapsayan alanlarda daha çok nitel araştırmalara yer verildiği ve bu araştırmaların sayısında artışlar görülmektedir (Onat Kocabıyık, 2016: 55). Yapılan araştırmada okul müdürleri ve öğretmenlerin yaşadıkları etik ikilemlere karşı algılarının belirlenmesine ilişkin görüşleri ele alınacağından durum çalışması deseni kullanılacaktır. Bu çalışmada, varlığını bildiğimiz fakat daha iyi bilgi toplamak istediğimiz durumları çözümlenmek istediğimiz için bu deseni kullanmak daha iyi sonuçlar sunabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Bireylerin bir durum karşısında ayrı görüşleri olabilir. Durum çalışmasında birçok kişinin görüşlerinden yola çıkarak var olan durumu daha iyi anlamlandırma söz konusudur. Bu doğrultuda durum çalışmalarında var olan olgunun daha kesin yargılarla anlamlandırılması söz konusudur (Patton, 2018). Buradan yola çıkarak bu araştırmadaki amaç okul müdürleri ve öğretmenlerin yaşadıkları etik ikilemlere karşı algılarının belirlenmesine ilişkin görüşlerinden yola çıkarak bu durum hakkında daha genel ve daha açıklayıcı bir ifadeye ulaşabilmektir.

2.2. Çalışma Grubu

Yapılan araştırmanın çalışma grubunu Kayseri ilinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı kurumların farklı türlerinde görevini sürdüren okul müdürleri ve öğretmenler oluşturmaktadır. Araştırmaya katılımcılarını 5'i okul müdürü 5'i ise öğretmen toplam 10 kişi oluşturmaktadır. Araştırmada çalışma grubunun tespit edilmesinde kolay ulaşılabilirlik ve uygunluk durumlarından yola çıkılarak hareket edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Araştırmanın katılımcı grubunu oluşturan okul müdürü ve öğretmenlere ait demografik özelliklere tablo 2.1.'de yer verilmiştir.

Tablo 2.1. *Katılımcı Grubunda Yer Alan Okul Müdürü ve Öğretmenlerin Demografik Özellikleri*

	Frekans	Yüzde(%)
Cinsiyet		
Kadın	5	50
Erkek	5	50
Yaş		
30 yaş ve altı	1	10
31-40 yaş	4	40
41-50 yaş	3	30
50 yaş ve üstü	2	20
Meslekteki Hizmet Süresi		
6-10 yıl	2	20
11-15 yıl	6	60
15 yıl üstü	2	20
Kurumdaki Unvan		
Okul Müdürü	4	40
Öğretmen	6	60
Çalışılan Okulun Türü		
İlkokul	6	60
Ortaokul	4	40

Tablo 2.1. İncelendiğinde araştırmaya katılanların 5'i kadın, 5'i erkektir. Katılımcılar arasındaki öğretmenlerin 1'i 30 yaş ve aşağısı, 4'ü 31-40 yaş, 3'ü 41-50 yaş, 2'si ise 50 yaş ve üstünde bulunmaktadır. Meslekte geçen hizmet sürelerine bakıldığında 1-5 yıl arasında hizmeti bulunan

kişi sayısı 2, 6-10 yıl arası hizmeti bulunan kişi sayısı 6, 11-15 yıl arasında hizmeti bulunan kişi sayısı 6, 15 yıl üzeri hizmeti bulunan kişi sayısı ise 2'dir. Ayrıca katılımcıların çalıştıkları okulun türü bakımından sayıları ise şu şekildedir: İlkokul kademesinde çalışan öğretmen sayısı 6, ortaokul kademesinde çalışan öğretmen sayısı 4'dür.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada okul müdürleri ve öğretmenlerin yaşadıkları etik ikilemlere karşı algılarının belirlenmesine ilişkin görüşlerinin belirlenebilmesi için yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Bu görüşme formunda yer alan sorular şu şekildedir:

1. Yaşadığınız bir etik ikilemi paylaşır mısınız?
2. Yaşamış olduğunuz bu ikileme neden olan durumlar nelerdi?
3. İkiem karşısında nasıl bir karar verdiniz?
4. Başka bir karar verseniz bu ne olabilirdi?

2.4. Verilerin Toplanması

Katılımcı grubunda yer alan okul müdürleri ve öğretmenlerin yaşadıkları etik ikilemlere karşı algılarının belirlenmesine ilişkin görüşlerinin belirlenebilmesi için yarı yapılandırılmış görüşme formu uzman görüşüne başvurularak hazırlanmış ve katılımcıların gönüllülük esasına dayanmıştır. Covid-19 salgın hastalık sürecinin devam etmesi sebebiyle katılımcılara öncelikle sanal ortamda bilgilendirme yapılmış ve görüşme formlarının bazıları dijital ortamda ulaştırılmıştır.

2.5. Verilerin Analizi

Yapılan araştırmada verilerin analiz edilmesinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Okul müdürü ve öğretmenlerin görüşleri ile oluşturulan kavramlar belirli bir çerçevede bulgular bölümünde, katılımcılara verilen O1, O2, O3, O4, O5 ve Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5 gibi sembollerle belirtilmiştir. Araştırmada, okul müdürü ve öğretmenlerinin dört açık-uçlu soruya vermiş oldukları yanıtların incelenmesi yapılarak bilgisayar ortamına geçirilmiştir. Araştırmada alıntılar kimlere ait olduğunu göstermek amacıyla, öğretmenlerin ve okul müdürlerinin cinsiyeti ve hizmetteki süreleri göz önünde bulundurularak kodlamalar yapılmıştır (örneğin, Ö5, E, 6-10 kodu için: Ö5 öğretmenin sıra numarasını; E harfi öğretmenin cinsiyetini, 6-10 rakamları ise öğretmenin meslekteki geçirmiş olduğu süreyi yıl olarak göstermektedir). Okul müdürü ve öğretmenlerin görüşme formundaki sorulara verdikleri yanıtlar detaylı bir şekilde incelenerek, birbirine yakın olan etik ikilemler gruplara (kategorilere) ayrılmıştır. Araştırmacı, yorumlarını desteklemek amacıyla, okul müdürü ve öğretmenlerin görüşme sorularına verdikleri yanıtlardan doğrudan

alıntılar yapmıştır.

3. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, katılımcılara uygulanan görüşme formlarına verdikleri yanıtlara göre ortaya çıkan bulgulara ve elde ettiğimiz bulgulardan yola çıkıp getirilen yorumlara ve ulaşılan sonuçlara yer verilmiştir. Bu araştırmada ki bulgular yedi kategori altında toplanılarak yorumu yapılmıştır. Tablo 3.1, oluşturulan yedi kategoriyi ve her kategoride yer alan etik ikilem/öğretmen/okul müdürü sayısını göstermektedir.

Tablo 3.1. Araştırmada Ulaşılan 7 Kategori ve Her Kategorideki İkilem Sayısı

7 Kategori Müdürü Sayısı	İkilem/Öğretmen/Okul
Merkeze öğrenciyi alma gayretiyle alakalı etik ikilemler	1
Mesleki özveride bulunma ile ilgili etik ikilemler	1
Verilen meslek eğitiminin sistemdeki eksikliğiyle alakalı etik ikilemler	1
Meslektaşlarla ilgili etik ikilemler	2
Okul personeli kaynaklı sorunlar ile ilgili etik ikilemler	2
Veli kaynaklı yaşanan sorunlar ile ilgili ikilemler	1
Öğrenci kaynaklı oluşan sorunlar ile ilgili etik ikilemler	2

3.1 Merkeze öğrenciyi alma gayretiyle alakalı etik ikilemler

Merkeze öğrenciyi alma gayretiyle alakalı etik ikilemler kategorisinin içinde yer alan okul müdürü ve öğretmenlerin eğitim sürecini merkeze öğrenciyi koyarak uğraş verdikleri görülmektedir. Öğrencilerini merkeze alma çabasında olan eğitimciler ikileme düştükleri konuda tercihlerini yaparken önceliği kendilerine değil, öğrencileri için çok iyi olan neyse onu tercih etmiştir. Örneğin, Ö2 öğrencilerinin ders çalışma alışkanlığı kazanmasını sağlamak, derslere karşı özgüvenini artırmak için yüksek not vererek kanaat kullanmıştır. Bu öğretmenin ifadeleri şu şekildedir:

“Öğrencilerimin ders çalışma alışkanlığını kazanmalarını sağlamak, özgüvenini artırmak için notlarında esnek davranma yoluna gitmişim.” (Ö2, K, 6-10)

3.2 Mesleki özveride bulunma ile ilgili etik ikilemler

Çalışmanın bu kategorisinin içinde yer alan öğretmenler ve okul müdürleri mesleki olarak fedakârlıkta bulunmaya özen gösterdikleri için ikilem durumuna düşmüşlerdir. Kategorinin içinde yer alan öğretmenler öğrencilerinin zihinsel, fiziksel, sosyal ve ruhsal gelişimlerini önemseyerek öğretimde kullandıkları yaklaşım bütünseldir. Bu yaklaşımı da öğrencileri için onların tam manasıyla gelişmeleri adına mesleki fedakârlıklarla icra etmektedirler. Öğretmenlik mesleği için yapılan tanımların içinde bulunmasa da sahip oldukları mesleğin kendilerinden beklediğinden çok daha fazlasını icra ettikleri tespit edilmiştir. Örneğin, Ö1 öğrencileri için bulunduğu özveriyi şu şekilde ifade etmektedir:

“Okulumuzun sınıflar için yaptığı denem sınavı esnasında; sağlık sorunlarım nedeniyle okula gelemediğim bir haftada işlemem gereken konulardan yedi tane soru geldiğini fark ettim. Acaba bu konuları hızlı bir şekilde anlatmalı mıydım? Yoksa anlatmayarak öğrencilerimin sınavdan düşük notlar alarak üzülmelerine göz mü yumsaydım? Başarı seviyelerinin bu denemelerle ölçülmesi benim bu ikilemde kalmama sebep oldu. Çocuklara durumu anlatarak, bazı soruları yapamamalarının sebebinin benim okula gelemem olduğunu belirttim. Ayrıca okul yönetimine de bu durum ile ilgili bilgi verdim. Sonuç olarak işleyemediğim bu konuları deneme sınavından sonra anlattım.” (Ö1, E, 11-15)

147

3.3 Verilen meslek eğitiminin sistemdeki eksikliğiyle alakalı etik ikilemler

Çalışmanın bu kategorisinde yer alan öğretmenler aldıkları meslekleri ile alakalı eğitimin değerini sorgulamıştır. Değerinin yanında yeterli eğitimi aldıklarını da sorgulamışlardır. Öğretmenlik mesleğine dair alınan eğitim temel üniversitelerin eğitim fakültelerinde verilen derslerde kazanırlar, başarılar genellikle yapılan sınavların sonuçlarıyla karşılaştırılır. Girdikleri sınavlardan geçer bir not almaları durumunda dersleri geçmiş olduğu belgelenerek alakalı olan meslek eğitimi programından mezun olarak mesleğe ilk adımlarını atarlar. Fakat öğretmen eğitimi sırasında alınan bu derslerin içerikleri, gerçek hayatta karşılık bulmayabilir. Bu bağlamda bir öğretmen (Ö5), okuduğu eğitim fakültesinin öğretmenlik mesleği ile ilgili edindiği bilgilerin yetersizliğiyle alakalı bir ikilem durumu yaşadığını belirtmiştir. Bu ikilemde öğretmenlerin üniversitelerde verilen öğretmenlik meslek eğitiminin ve bu eğitimin kaynağı olan eğitimcilerin yeterliliğini sorgulama durumuna geçtiği anlaşılmaktadır. İkilemde kalan öğretmen Ö5, üniversitelerin eğitim fakültelerinde verilen eğitimin kendisini nasıl ikilemde bıraktığını şu şekilde anlatmıştır:

“Görevime başladığım yer bir köy okuluydu. Müdür yetkili öğretmen olarak görevime başladım. Üniversiteden yeni mezun olduktan sonra aynı yıl atandım ve idealist bir şekilde mesleğe başlamıştım. Üniversitede aldığım eğitim sonrası kendimi yetkin hissediyordum, ilk görev yerim

olan köye gidip gerçekte yüzleşince, aldığım eğitimin ne kadar yetersiz olduğunu gördüm. Yaşamış olduğum ikileme gelecek olursam, birinci olarak eğitim fakültesinde almış olduğum eğitime göre mi hareket etmeliydim? İkinci olarak kendimce mesleğimi ortamda bulunan koşullara göre mi yapmalıydım? Ben de düşmüş olduğum bu ikilemden çıkıp öğrencilerime faydalı olmak için ortam koşullarına göre, kendimce uyarlamalar yaptım ve yaparak-yaşayarak öğrenmeyi seçtim. Çünkü derslerde bana anlatılanların işe yaramıyor ve öğrencilere faydası dokunmuyordu. Vermiş olduğum kararın doğruluğuna tüm kalbimle inanıyorum. Uygulanmakta olan eğitim programının esnekliğini kullanarak mesleğimin gereklerini yerine getirdiğimi düşünüyorum.” (O5, E, 6-10)

3.4 Okul personeli kaynaklı sorunlar ile ilgili etik ikilemler

Çalışmanın bu kategorisinde yer alan okul müdürleri okullarında çalışan personelleriyle olumlu bir eğitim-öğretim sürecini başarılı bir şekilde sürdürmek için çabaladıkları görülmektedir. İkileme düşen okul müdürleri tercihlerini yaparken öncelikli olarak kendilerini değil eğitim-öğretimin sorunsuz sürmesi için kararlar aldıkları görülmektedir. Örneğin, O3 yaşadığı ikilem konusunda şu ifadeleri kullanmıştır.

“Öğretmenin uyguladığı sınavda hatalı sorular mevcuttu. Bu şekilde yapılan bir sınavın sağlıklı olmayacağını düşünerek öğretmen arkadaşı uyarmak ve uyarmamak konusunda ikileme düştim. Öğretmen arkadaşı uyardıysam öğrenci notları düşük olacaktı, uyarırsam öğretmen arkadaş rencide olabilirdi. Öğrencilerin menfaati ve öğretmenin mesleki gelişimine katkıda bulunmak adına uyarıda bulundum. Bu tür olaylar karşısında her zaman objektif yaklaşıyorum. Doğru olan ne ise onu yapmaya gayret ediyorum.” (O3, E, 11-15)

Okul personeli ile yaşanan bir sorunda düşüştüğü etik ikilemi O2 şu şekilde anlatmıştır.

“657 DMK ‘ya tabi memurların yıl içinde almaları gereken izin miktarları kanunda yıllara göre belirlenmiştir. Bu durumu DMK ‘ya tabi memurların ve amirlerin bilmesi gerekir bilmelidir ve de bilirler. Bir memur yıllık izninden izin almak için kurum müdürlüğüne dilekçe vererek mazeretiyle birlikte izin talep etmeli zira izin onaylanırsa iznini kullanmalıdır. Acil durumlarda memur direkt izinliymiş gibi hastaneye giderek sevk alır rapor alırsa da raporunu 3 iş günü içinde idareye sunmak zorundadır.”

“Aynı durumda acil bir işi olmayan memur bulunduğu ilçe de olmadığı halde telefonla izin isteyerek dilekçesi olmadan işlenmesini talep etmişti. Ve dilekçe si olmadığından DYS sistemine işlenmesi mümkün değildi. Bu durumlarda Etik olarak izin yazılması gerek ama izin alacağın dilekçesi yok! Bu durumda yerine dilekçe yazmak ya da yazmadan direkt izin yazmak büyük bir etik ikilemdi benim için.” (O2, E, 11-15)

3.5 Veli kaynaklı yaşanan sorunlar ile ilgili ikilemler

Çalışmanın bu kategorisinin, içinde yer alan öğretmenin öğrencisi ile yaşadığı bir diyalogun velilere intikal etmesiyle psikolojik olarak etkilenmiştir. Kendini düşünmek yerine öğrencisinin psikolojisini ve akademik başarısını ön planda tutarak karar vermiştir. Ö2 yaşadığı sorunu şu şekilde ifade etmiştir.

“Öğrencimin ödevini yapmadığı fark edince uyarıda bulundum. Öğrencim ailesine olayı çok farklı bir şekilde aktarmış. Kesinlikle yapmadığım davranışlarla itham edildim. Öğrenci velisi tarafından diğer velilere olayın aktarıldığını öğrendim. Bu durum öğrencim ve velisine karşı olumsuz duygular hissetmeme sebep oldu. Öğrencime karşı olumsuz bir tavır almakla olayı hiç yaşamamış gibi kapatmak arasında ikilem yaşadım. Benim öğrencime karşı tavır almam demek onu hem psikolojik açıdan olumsuz etkilemem demektir. Öğrencimin akademik başarısının da olumsuz etkileneceğini de düşünerek onunla güzel bir konuşma yaparak olayı kapattım.” (Ö3, K,11-15)

3.6 Öğrenci kaynaklı oluşan sorunlar ile ilgili etik ikilemler

Çalışmanın bu kategorisinde yer alan öğretmenlerin eğitim-öğretim süreçlerinde öğrenci kaynaklı sorunları çözerek öğrencilerinin sıkıntı yaşamaması için çabaladıkları görülmektedir. Yaşanılan sorunları bir an önce çözüme kavuşturup öğrencileri için en iyi olanı gözetmişlerdir. Örneğin, Ö3 ve Ö5 yaşadıkları bir sorunda öğrencilerinin yaşadıkları sıkıntıları daha fazla büyümeden çözdüklerini şu şekilde anlatmaktadırlar

“Birinci sınıfları okuttuğum bir sene sürekli devamsız olan bir öğrencim vardı. Yaşı birinci sınıf çağına uygun olmasına rağmen tuvalet eğitiminde sıkıntı olmasından dolayı enest ilişkiye maruz kalabileceğini düşünmem beni fazlasıyla rahatsız etti. Çocuğun okula gönderilmemesi, yaş olarak normal gelişme göstermesine rağmen tuvalet eğitim kazanamamış olması şüphelerimi artırdı. Bu sorunu okul idaresine anlatıp anlatmama konusunda ikilemde kaldım. En sonunda okul idaresi ile bu konuyu paylaştım, şüphelerimi anlattım. Bunun üzerine aile ziyaret edilerek konuşuldu. Ailede başka sorunlar olduğu, benim tahmin ettiğim gibi herhangi bir şey olmadığı anlaşıldı.” (Ö3, K, 11-15)

“Bir öğrencimin babasından habersiz bir şekilde yasak olduğunu bilmesine rağmen okula cep telefonu getirmesi ve telefonla derste ilgilenmesi sorun oluşturdu. Öğrencim ağlayarak “Öğretmenim, aileme haber verirseniz beni cezalandırır.” demesiyle öğrencimin durumuna çok üzülürdüm. Öğretmen olarak bunu öğrencinin ailesine söylemek zorunda olmam beni ikileme düşürdü. Öğrencimin durumuna çok üzülerek onunla bir sözleşme yaptım ve okula bir daha telefon getirmemesi konusunda anlaşarak olayı kapattım.” (Ö5, K, 6-10)

3.7 Meslektaşlar ile İlgili Etik İkilemler

Çalışmanın bu kategorisinde yer alan okul müdürünün mesleğinin ilk yıllarında meslektaşının öğrencilere karşı olan yanlış tutumundan rahatsız olduğu görülmektedir. Yanlış olan bu tutumu değiştirmek için büyük bir çaba gösterdiği görülmektedir. O1 meslektaşı ile ilgili yaşadığı ikilemde şu ifadeleri kullanmıştır.

“Mesleğimin ilk yıllarında beraber çalıştığım arkadaşım etnik kökeninden dolayı öğrencilerine iyi davranmıyordu. Derslerine zamanında girmiyor, derslerde sadece vakit öldürüyordu. Bu davranışlarına çocukların etnik kökeni, ideolojik farklılık ve ülkenin belli bölgelerinde yaşanan terör olayları etkili olmuştu. Arkadaşımı kendisi üzmeden uyarmaya karar verdim. Şehir merkezinde bilinen bir lokantada yemek teklifinde bulundum, kabul etti. Yemek sonrasında davranışının yanlış olduğunu ona anlattım. Uzun süren konuşmanın ardından yanlışını kabul etti.” Çocuk her yerde ve zamanda çocuktur.” Sözleriyle konuşmamı tamamladım. Konuşmamızın ardından meslektaşım bu tutumundan vazgeçti.” (O1, E,11-15)

Okul Müdürlerinin yaşadığı etik ikileme örnek olarak O4 meslektaşı ile ilgili yaşadığı ikilem için şu ifadeleri kullanmıştır.

“Mesleğimin ikinci yılında görev yaptığım okulda milli bayram kutlaması gösterileri için yapılan provalarda bir meslektaşımın hazırladığı gösterinin çocuklar için uygunsuz olduğunu düşündüm. Onu uyarıp uyarmama arasında bir ikileme düştüm. Çok düşündükten sonra onun kötü bir duruma düşmemesi için uyarmama kararı aldım. Hiçbir şekilde olaya müdahil olmayıp sessiz kalmayı tercih ettim.” (O4, E, 6-10)

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Yapılan araştırmanın bu bölümünde görüşme formundan sağlanan bulgular ışığında sonuçlara ve ulaşılan sonuçlarla alakalı tartışmalara yer verilmiştir. Okul müdürleri ve öğretmenlerin yaşadıkları etik ikilemlere karşı algılarını belirlemeye yönelik olan bu çalışmada ulaşılan sonuçlar şu şekildedir:

Okul müdürü ve öğretmenlerin yaşadıkları ikilemler farklılıklar göstermiştir. Bu bağlamda ikilemler yedi kategoride incelenerek detaylıca analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda, iki okul müdürü meslektaşı ile ilgili yaşadığı ikilemi anlatmıştır. Bir okul müdürü öğretmen meslek eğitiminin yetersizliği sebebiyle düştüğü etik ikilemi anlatmıştır. Diğer iki okul müdürü ise personeli ile yaşadığı etik ikilemden bahsetmiştir. İkilem yaşayan öğretmenlerden iki tanesi öğrenci kaynaklı sorunlardan dolayı yaşadığı etik ikilemden bahsetmiştir. Bir öğretmen veli kaynaklı sorun yüzünden ikileme düşmüştür. Diğer bir öğretmen mesleki özveride bulunma çabasıyla ilgili ikileme düşerken, bir öğretmen ise öğrenci merkezli olma gayretiyle alakalı ikileme düşmüştür. On kişiye

uygulanan görüşme formları neticesinde yaşanan ikilemler kategorilere ayrılmasına rağmen temelinde benzerlikler göstermektedir. Yaşanılan etik ikilemlerin temelinde vicdan ve akıl arasında ikileme düşüren sorunlar vardır. Üniversite de almış olduğu meslek eğitimini sorgulayarak ikileme kalan okul müdürünün açıklamaları diğer ikilemlere göre farklılık göstermiştir. Öğrencilerinin gelişimini düşünerek karar veren okul müdürü sistemdeki eksikliğe kendince çözüm bulmuştur.

Okul müdürlerinin ikileme düşükleri durumlar genelde beraber çalıştıkları öğretmenler olmuştur. Öğretmenlerin ikileme düşükleri durumlar ise çoğunlukla öğrencileri olmuştur. Öğretmenler ve okul müdürleri yaşadıkları ikilemler sonucunda vicdanlarının sesini dinleyerek hareket etmişler. Bu araştırmanın sonucunda fark edilen en önemli unsur, ikileme düşen okul müdürü ve öğretmenlerin öğrenci menfaatini düşünerek karar vermeleridir.

Bu şekilde karar vermelerinin sebebi ise vicdanlarının sesini dinlemeleridir. Öğretmen ve okul müdürlerinin öğrencilere karşı kaygılarının üst düzeyde olması kararlarını fazlasıyla etkilemiştir.

Veli kaynaklı sorunlardan dolayı ikileme düşen bir öğretmenimizin vermiş olduğu kararda yine öğrencisinin menfaatini düşündüğünü görüyoruz. Okul müdürünün personeli ile izin konusunda düşmüş olduğu ikileme karşı vermiş olduğu kararda personelinin zarar görmemesi adına karar vermiştir. Öğretmenlerin meydana gelen olaylar karşısında tutumları, meslek yaşantıları süresince yapılması gereken şeyleri ne biçimde yapsam aşamasında kendini göstermektedir. Karşılaşılan bunun gibi olaylar sınıf dışında ve sınıf içinde yapılan faaliyetleri, velilerle olan iletişimi ve öğrencilerle olan iletişimi de etkilemektedir (Semerci ve Semerci, 2004)

Öğretmenler almış oldukları üniversite eğitiminin değerini sorgulamaktadırlar. Sınıf öğretmenleri. Öğretmenler ve okul müdürleri, öğrencilerin algılarında iyi bir yer edinmek için gayret göstermektedirler. Öğretmenler ve okul müdürleri özveride bulunarak meslek hayatlarını sürdürmektedirler. Bu meslek dayanışmayı (meslektaşlar arası iş birliğini) gerektiren bir meslektir. Sınıf öğretmenleri veli ve öğrenci kaynaklı sorunlar yaşamaktadırlar. Tüm bu yaşanan durumlar eğitimcileri etik ikilemlere düşürmektedir.

KAYNAKÇA

- Akarsu, B. (1998). Felsefe terimleri sözlüğü. İnkılap Kitabevi.
- Aktan, C. (1999). Ahlaki yeniden yapılanma ve toplam ahlaka doğru: Ahlak ve ahlak felsefesi. Arı Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği.
- Alkan, C. (2000). Meslek ve öğretmenlik mesleği. İçinde, V. Sönmez (Ed.), Öğretmenlik mesleğinde etik (ss. 191-198). Anı yayıncılık.
- Arı, M. (2003). Türkiye'de erken çocukluk eğitimi ve kalitenin önemi. İçinde, M. Sevinç (Ed.), Erken çocuklukta gelişim ve eğitimde yeni yaklaşımlar (ss. 31- 35). Morpa.
- Arnold, M. L. (2000). Stage, sequence, and sequels: Changing conceptions of morality, post-Kohlberg. Educational Psychology Review, 12, 365-383.
- Atayman, V. (2005). Etik. Donkişot Yayınları.
- Ay, C. (2005). İşletmelerde etiksel karar almada kültürün rolü. Yönetim ve Ekonomi, 12(2), 31-52.
- Ayboğa, H. (2003). Globalleşme sürecinde ülkemizde muhasebe mesleği ve meslek mensuplarının eğitimi. Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 1(18), 327- 359.
- Aydın, P. İ. (2002). Yönetmelik mesleki ve örgütsel etik. Pegem Yayınları.
- Aydın, İ. P. (2003). Eğitim ve öğretimde etik. Pegem A Yayıncılık.
- Aydın, İ. P. (2006). Eğitim ve öğretimde etik (2. baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Aydın, İ. (2010). Yönetmelik mesleki ve örgütsel etik (4. baskı). Pegem Akademi. Aydın, İ. (2012). Alternatif okullar. Pegem A Yayıncılık.
- Başaran, İ. E. (1984). Eğitime giriş. Ankara: Gül Yayınevi. Başaran, I. E. (1994). Türkiye eğitim sistemi. Pegem A Yayıncılık.
- Bektaş, Ç., & Köseoğlu, M. A. (2007). İş etiği ve rekabet stratejileri yönetimi. Gazi Kitabevi.
- Bilhan, S. (1991). Eğitim felsefesi (1. cilt). Ankara Üniversitesi Yayınları No: 164.

- Bolay, S. H. (2010). Felsefeye giriş (3. baskı). Akçağ Yayınları.
- Cevizci, A. (1996). Felsefe sözlüğü. Bursa: Ekin Yayınları. Cevizci, A. (2008). Etiğe giriş. Paradigma Yayıncılık.
- Çakmak, Ö. (2008). Eğitimin ekonomiye ve kalkınmaya etkisi. D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 11, 33-41.
- Çukacı, C. (2006). Kamuyu aydınlatmada muhasebe meslek elemanlarının etik anlayışı ve İzmir ilinde bir uygulama. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(1), 89-111.
- Değirmencioğlu, C. (1997). Eğitim felsefe ilişkisi: Eğitim felsefesi. Gazi Kitapevi Yayınları.
- Demirel, Ö. (1999). Öğretme sanatı. Pegem A Yayıncılık.
- Delius, H. (1997). Günümüzde felsefe disiplinleri: Etik (Çev.: D. Özlem). Ara Yayıncılık.
- Doğan, M. (1996). Büyük Türkçe sözlük. İz Yayıncılık.
- Durkheim E. (1986). Meslek ahlakı (Çev.: M. Karasan). Milli Eğitim Basımevi.
- Engel, F. J., Blackwell, D. R., & Miniard, W. P. (1995). Consumer behavior. Chicago: The Dryden Pres.
- Ergüç, N. (2002). İlköğretim müfredat laboratuvar okulu müdürlerinin mesleki etik ilkelere ilişkin davranışları (Ankara ili örneği). Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ergüden, A. (2003). Uygulamalı etik ne tür bilgi içerir. 1. Ulusal Uygulamalı Etik Kongresi Kitabı (ss. 1-8). ODTÜ Yayıncılık.
- Ertürk, S. (1974). Eğitimde program geliştirme. Meteksan Matbaacılık.
- Gözütok, F. D. (1999). Öğretmenlerin etik davranışları. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 32(1), 83-99.
- Günay, M. (2004). Metinlerle felsefeye giriş. Adana: Karahan Yayınları. Gündüz, H. B. (2003). Bir meslek olarak öğretmenlik, öğretmenlik mesleğine giriş. Pegem A Yayıncılık.

- Gürler, S. (2007). Çağdaş ahlak felsefesi ve adalet sorunu: Devlet ve hukuk kuramı kitapçığı. Legal Yayıncılık.
- Haynes, F. (2002). Eğitimde etik (Çev.: S. Kunt Akbaş). Ayrıntı Yayınları.
- Ilgaz, S., & Bilgili, T. (2006). Eğitim ve öğretimde etik. Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi (KKEFD), 14, 199-210.
- İzveren, A. (1980). Toplumsal töre bilim: Sosyal ahlak. Ankara İktisadi ve Ticari İlimleri Akademisi Yayınları No: 130.
- Kale, N. (2009). Felsefiyat. Ankara: Pegem. Kamu Görevlileri Etik Kurulu. (2012). Kamu görevlileri etik rehberi. Erişim adresi: <http://www.etik.gov.tr/basbakanlikkitap.pdf> (Erişim Tarihi: 06.07.2014).
- Kant, İ. (2007). Ethica: Etik üzerine dersler (Çev.: O. Özgül). Pencere Yayınları.
- Karataş, A. (2008). Örgütsel etiğin çalışan memnuniyetine etkisi üzerine bir araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karataş, A. (2013). İlköğretim öğretmen adayları için meslek etiğinin önemi. Marmara Coğrafya Dergisi, 28, 304-318.
- Kavi, E., & Koçak, O. (2011). Çalışma yaşamında etik. Ekin Yayınevi.
- Kaya, İ. (2014). Etik öğretmen. İçinde, İ. Kaya (Ed.), Öğretmenlik mesleğinde etik (ss. 147-160). Paradigma Akademi Yayınları.
- Kaya, E., & Azaltun, M. (2005). Muhasebe meslek etiği ve üniversite öğrencilerine yönelik bir araştırma. Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, 2(7), 17-37.
- Kocaoluk, Ş. (1985). İlköğretimde temel mevzuat. Kocaoluk Yayınevi.
- Koç, K. (2010). Etik boyutlarıyla öğretmenlik. Çağdaş Eğitim, 35(373), 13-20.
- Kuçuradi, İ. (1988). Uludağ konuşmaları: Özgürlük, ahlak, kültür kavramları. Türkiye Felsefe Kurumu.
- Kuçuradi, İ. (1996). Etik (2. baskı). Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.

- Kuçuradi, İ. (2000). Felsefi etik ve meslek etikleri. İçinde, H. Tepe (Ed.), Etik ve meslek etikleri (ss. 17-34). Türkiye Felsefe Kurumu.
- Kuzgun, Y. (2000). Meslek rehberliği ve danışmanlığına giriş. Nobel Yayın Dağıtım.
- Menkul Kıymetler Borsası. (1998). Türk sermaye piyasasında etik değerler ve iş adabına ilişkin çalışma kuralları. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2004). İlköğretim Türkçe dersi (1-5. sınıflar) öğretim programı ve kılavuzu. Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi.
- National Education Association [NEA]. (2011). NEA handbook 2010-2011. Washington: National Education Association. Accessed at: http://www.nea.org/assets/docs/2011_NEA_Handbook_nea-org.pdf (Access date: 23.05.2011).
- Obuz, P. (2009). Beden eğitimi ve spor öğretmenliği bölümü öğrencilerinin öğretmenlik mesleğiyle ilgili etik olmayan davranışlara ilişkin görüşleri. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Özlem, D. (2004). Etik (ahlak felsefesi). İnkılap Kitabevi.
- Patton, M.Q.(2018). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri* (Çeviri M Bütün, SB Demir). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Pehlivan-Aydın, İ. (2001). Yöneltil, mesleki ve örgütsel etik. Pegem.
- Pelit, E., & Güçer, E. (2006). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğiyle ilgili etik olmayan davranışlara ve öğretmenleri etik dışı davranışa yönelten faktörlere ilişkin algılamaları. Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, 2, 95-122.
- Pieper, A. (1999). Etiğe giriş (Çev.: V. Atayman & G. Sezer) Ayrıntı Yayınları.
- Püsküllüoğlu, A. (2007). Türkçe sözlük. Arkadaş Yayınevi.
- Resmi Gazete. (1992). Öğretmenler günü kutlama yönetmeliği. Erişim adresi: <http://kanunlar.biz/kanunlar/30520.html> (Erişim Tarihi: 15.02.2017), Sayı: 21417.
- Resmi Gazete. (2005). Kamu görevlileri etik davranış ilkeleri ile başvuru usul ve esasları hakkında yönetmelik. Erişim adresi:

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.8044&MevzuatIlisaki=0&sayi=25785>
(Erişim tarihi: 01.09.2018), Sayı: 25785.

Resnik, D. (2004). Bilim etiği (Çev.: V. Mutlu) Ayrıntı Yayınları.

Rossy, G. R. (2011). Five questions for addressing ethical dilemmas. *Strategy & Leadership*, 39(6), 35-42.

Sağır, C. (2006). Karar verme sürecini etkileyen faktörler ve karar verme sürecinde etiğin önemi: Uygulamalı bir araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Savran, G. (2007). Etik iklim ve tükenmişlik sendromunun kalite yönetim sistemleri üzerine etkileri: Bir laboratuvar uygulaması. Yüksek Lisans Projesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Semerci, N., & Semerci, Ç. (2004). Türkiye’de öğretmenlik tutumları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1), 137-146.

Senemoğlu, N. (1994). Okul öncesi eğitim programı hangi yeterlilikleri kazandırmalıdır? *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10, 21-30.

Şahin, E. (2005). Okul öncesi eğitimi öğretmen adayları ve öğretmenleri için uygulama kılavuzu. Anı Yayıncılık.

Şentürk, C. (2009). Öğretmenlik mesleğinde etik. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 10(111), 25-29.

TBMM Öğretmen Sorunları Araştırma Komisyon Raporu. (2003). Erişim adresi: <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem19/yil01/ss344.pdf> Erişim tarihi: 07.01.2018.

Tepe, H. (1997). Etik ve meslek etikleri: Kavram ve sorunlar. III. Ulusal Tesisat Mühendisliği Kongresi ve Sergisi. MMO Yayın No: 203/3.

Tepe, H. (2009). Etik ve meslek etikleri (2. baskı). Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.

Tezcan, M. (1984). Eğitim sosyolojisi. A. Ü. İlahiyat Fakültesi Yayını.

Tezcan, M. (1997). Eğitim sosyolojisi. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 150.

- Tosun, H. (2005). Sağlık bakımı uygulamalarında deneyimlenen etik ikilemlere karşı hekim ve hemşirelerin duyarlılıklarının belirlenmesi. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uluç, G. (2003). Türk medyasında etik sorunlar: Örnek olaylar ve öneriler. 1. Ulusal Uygulamalı Etik Kongresi Kitabı (ss. 321-334). ODTÜ.
- Ülken, H. Z. (2001). Ahlâk. Ülken Yayınları.
- Variş, F. (1981). Eğitim bilimine giriş. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını.
- Velasquez, M.G. (2002). Business ethics concepts and cases (5. edition). New Jersey: Prentice Hall.
- Voltaire, F. M. A. (2011). Felsefe sözlüğü (Çev.: L. Ay). İnkılap Kitabevi.
- Warburton, N. (2000). Felsefeye giriş (Çev.: A. Cevizci). Paradigma.
- Yaran, C. (2010). Ahlak ve etik. Rağbet Yayınları.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Seçkin yayıncılık.